

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-33>

УДК 336.02

АНАЛІЗ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ ТА ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ СТРУКТУРИ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF CUSTOMS PAYMENTS AND FOREIGN TRADE STRUCTURE OF UKRAINE

Ачкасова Світлана Анатоліївнакандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний економічний університет
імені Семена КузнецяORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7233-0189>**Москаленко Наталія Олександрівна**кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний економічний університет
імені Семена КузнецяORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0877-2350>**Головей Юлія Валентинівна**студентка,
Харківський національний економічний університет
імені Семена КузнецяORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0956-4298>**Achkasova Svitlana, Moskalenko Natalia, Holoviei Yuliia**
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

У статті визначено динаміку надходжень митних платежів до державного бюджету України за 2018–2022 роки. Розглянуто динаміку темпу надходжень платежів від імпорту та оподаткованого імпорту за 2018–2022 роки в Україні. Досліджено динаміку податкового навантаження в Україні за період з 2018–2022 років. Здійснено аналіз надходжень митних платежів від імпорту та експорту найбільш бюджетоутворюючих товарних груп згідно з українським класифікатором товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі – УКТ ЗЕД) до Державного бюджету України за 2022 рік. Окремий аспект статті – аналіз кількості осіб, які сплачували митні платежі при імпорті товарів у 2021 та 2022 роках. Це дозволяє визначити ступінь залучення підприємств та фізичних осіб до митного оподаткування і розглянути динаміку цього показника. Запропоновано і висвітлено заходи, які є доцільними для вдосконалення структури зовнішньої торгівлі України і обґрунтовано їх необхідність.

Ключові слова: митні платежі, оподаткування, динаміка, експорт, імпорт.

The purpose of the research is to analyze customs payments and the structure of Ukraine's foreign trade with a meticulous examination of their dynamics, volumes, and trends over the specified period. Among the main objectives are the dynamics of customs payments to the state budget of Ukraine for the years 2018–2022, as well as the dynamics of payment inflows from import and taxable import for the same period in Ukraine. Special attention is devoted to the dynamics of the rates of payment inflows from import and taxable import, considering their role in shaping economic policy and providing the budget with necessary resources. The analysis of the tax burden for the specified period allows identifying trends and determining opportunities for further optimization of the tax system to stimulate economic growth. The article also examines the inflows of customs payments from import and export, focusing on the most budget-forming groups of goods according to the Ukrainian Classification of Goods for Foreign Economic Activity for the year 2022. This provides an opportunity to identify key trade directions and their contribution to the financial resources of the state. The number of individuals who paid customs duties on imported goods in 2021 and 2022 is determined, providing insight into the broad spectrum of participants in the customs process and their role in forming customs revenues. The article proposes and highlights measures deemed expedient for improving the structure of Ukraine's foreign trade, substantiating their

necessity. The relevance of this topic lies in the fact that foreign trade is a crucial element of the country's economic development, impacting its financial stability and economic growth. A thorough analysis of customs payments and the structure of foreign trade is necessary for understanding the efficiency of trade relations, identifying export growth opportunities, optimizing customs procedures, and making informed decisions in economic policy and trade strategy. The practical value of the article lies in the fact that the analysis of customs payments aids businesses in planning how best to sell their goods abroad. For the government, this information is crucial for proper budget allocation and economic management, as well as forecasting risks associated with changes in global trade. Knowing which goods are popular abroad allows Ukraine to develop its strengths and create new job opportunities. This information is valuable not only domestically but also for international negotiations and cooperation with other countries.

Keywords: customs payments, taxation, dynamics, export, import.

Постановка проблеми. Одну з надважливих ролей для економіки та фінансової стабільності в Україні відіграють митні платежі. Вони є одним з основних джерел доходів для державного бюджету України. Кошти, зібрані через митні платежі, використовуються для фінансування різних сфер державного життя, включаючи освіту, охорону здоров'я, інфраструктуру, соціальні програми та інші важливі сектори. Вони дозволяють державі контролювати ввезення та вивезення товарів, захищати внутрішні ринки від дешевих імпортованих товарів та сприяють розвитку внутрішнього виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженні аспектів адміністрування митних платежів важливе місце займають наукові праці провідних українських вчених і практиків, серед яких можна вказати І. І. Бережнюка [1], В. П. Мартинюка [5], О. П. Гребельника [2] та П. В. Пашка [7].

Важливість аналізу статистичних даних, щодо митних платежів та здійснення митної справи в Україні знаходить своє відображення у таких вчених, як: Г. М. Кампо [4], І. В. Мартинюк [6], С. В. Шевчук [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних умовах економічної нестабільності в Україні, викликаній воєнним станом та спадом виробництва, важливість аналізу митних платежів та зовнішньоторговельної структури набуває надзвичайної актуальності. Стан динаміки митних платежів є важливим показником фінансової стабільності країни та відіграє ключову роль у функціонуванні та розвитку національної економіки. Вони створюють основу для конкурентоспроможності нашої країни на світовому ринку, сприяють зростанню обсягів доходів зведеного бюджету та забезпечують умови для стабільності та процвітання всього суспільства. Їх правильне вдосконалення та ефективне впровадження є важливими кроками у зміцненні фінансової

системи держави та забезпеченні її успішного майбутнього.

Формулювання цілей статті. Основною метою є детальний розгляд митних платежів та зовнішньоторговельних операцій країни з метою виявлення основних тенденцій, проблемних питань та можливостей для оптимізації митної політики. Стаття спрямована на аналіз факторів, які впливають на зовнішньоторговельні відносини України, і визначення рекомендацій для покращення ефективності митних процедур, сприяючи тим самим забезпеченню стабільності та конкурентоспроможності економіки країни на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо динаміку надходжень митних платежів до державного бюджету України за останні 5 років (рис. 1).

Як видно на рис. 1, у 2018 році митні платежі склали 241,2 млрд. грн. На той час Україна знаходилася на шляху відновлення після кризи і впровадження реформ, і це могло вплинути на обсяги зовнішньої торгівлі та митних надходжень. У 2019 році митні надходження зросли до 305,1 млрд. грн.. Це може бути пов'язано зі збільшенням обсягів зовнішньої торгівлі та покращенням економічного стану країни. У 2020 році митні платежі продовжили зростати і досягли 360 млрд. грн. Це може бути частково зумовлено підвищенням тарифів та ставок мита, а також збільшенням обсягів зовнішньої торгівлі. У 2021 році відбувся різкий зріст митних надходжень до 485,3 млрд. грн. Це може бути пов'язано зі збільшенням обсягів зовнішньої торгівлі після пандемії COVID-19, а також зі змінами в митних правилах та ставках. У 2022 році митні платежі впали до 300,6 млрд. грн.

Важливо проаналізувати оподаткований імпорт та надходження від імпорту, результати аналізу представлені на рис. 2.

За допомогою рис. 2. можна побачити, що у 2018 році оподаткований імпорт становив

52,73 млрд. дол. США, а надходження платежів від імпорту склали 13,67 млрд. дол. США. Темп зростання платежів від імпорту порівняно з попереднім роком склав 6,4%.

У 2019 році оподаткований імпорт зріс до 54,57 млрд. дол. США, а надходження від імпорту збільшилися до 14,55 млрд. дол. США. Темп зростання платежів від імпорту також склав 6,4%.

У 2020 році оподаткований імпорт зменшився до 49,43 млрд. дол. США, а надходження платежів від імпорту стали меншими і склали 13,45 млрд. дол. США. Темп зростання платежів від імпорту склав -7,5%. Важливо відзначити, що у 2020 році темп надходжень платежів від імпорту був від'ємним, що свідчить про зменшення цих надходжень.

У 2021 році оподаткований імпорт значно збільшився до 67,8 млрд. дол. США, а надходження від імпорту також зросли до 17,93 млрд. гривень. Темп зростання платежів від імпорту склав 33,2%.

У 2022 році оподаткований імпорт знову зменшився до 44 млрд. дол. США, а надходження платежів від імпорту склали 9,23 млрд. дол. США. Темп зростання платежів від імпорту склав – 48,6%.

Це вказує на те, що країна стикається з серйозними викликами у сфері зовнішньої торгівлі та економічних відносин. Ці цифри свідчать про нестабільність у зовнішньому економічному середовищі та можливі труднощі, які впливають на фінансовий стан країни.

Загалом, можна побачити, що темпи зростання платежів від імпорту коливаються з року в рік. У 2021 році спостерігався значний ріст, але у 2022 році та попереднім 2020 році відбулися зменшення. Такі зміни можуть бути пов'язані з економічними факторами, обсягами зовнішньої торгівлі та іншими впливовими чинниками.

Варто зазначити, що також важливим є дослідження податкового навантаження, для забезпечення фінансової стабільності, розвитку ефективної податкової політики та визначення впливу податків на економічний і соціальний розвиток країни. Вивчення податкового навантаження допомагає урядам оцінювати ефективність податкової політики. Якщо податкове навантаження занадто високе, це може призвести до податкового ухилення і зниження обсягу внутрішньої економічної активності. Навпаки, занадто низьке податкове навантаження може сприяти недостатньому фінансуванню державних програм. На рис. 3 наведені результати дослідження.

Протягом цього п'ятирічного періоду, від 2018 по 2022 рік, рівень податкових надходжень залишався на рівні близько 0,27 млрд. (або 270 млн.) дол. США у 2019, 2020 роках, і 0,26 млрд. дол. США у 2018 і 2021 роках. Однак у 2022 році цей показник впав до 0,21 млрд. дол. США.

На перший погляд, податкові надходження не відзначаються великими коливаннями протягом цього періоду. Зазвичай

Надходження митних платежів до державного бюджету України

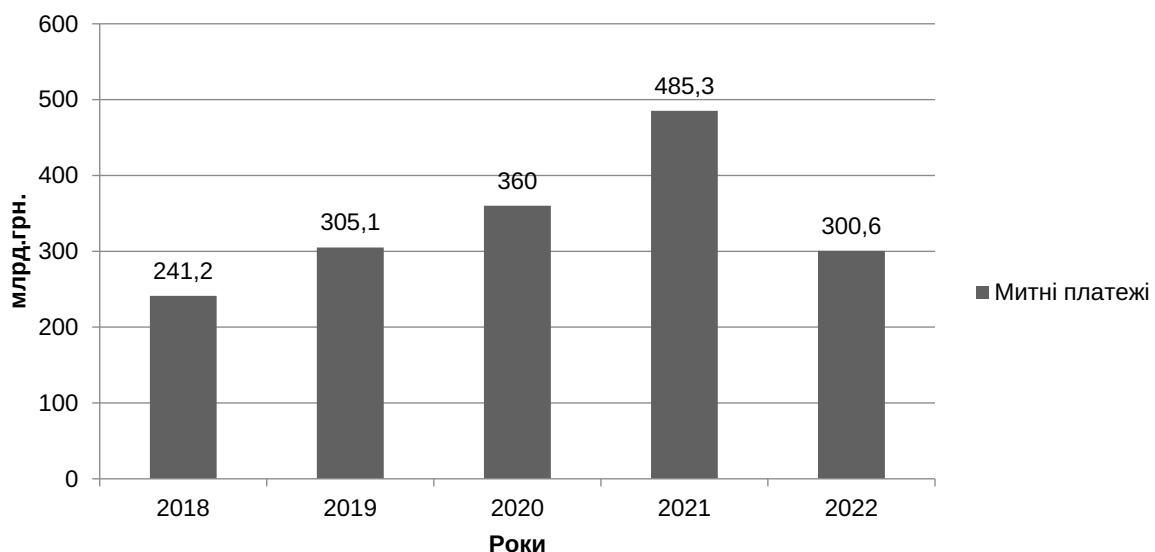

Рис. 1. Динаміка надходжень митних платежів до державного бюджету України

Джерело: побудовано на основі [3]

Оподаткований імпорт та надходження платежів від імпорту

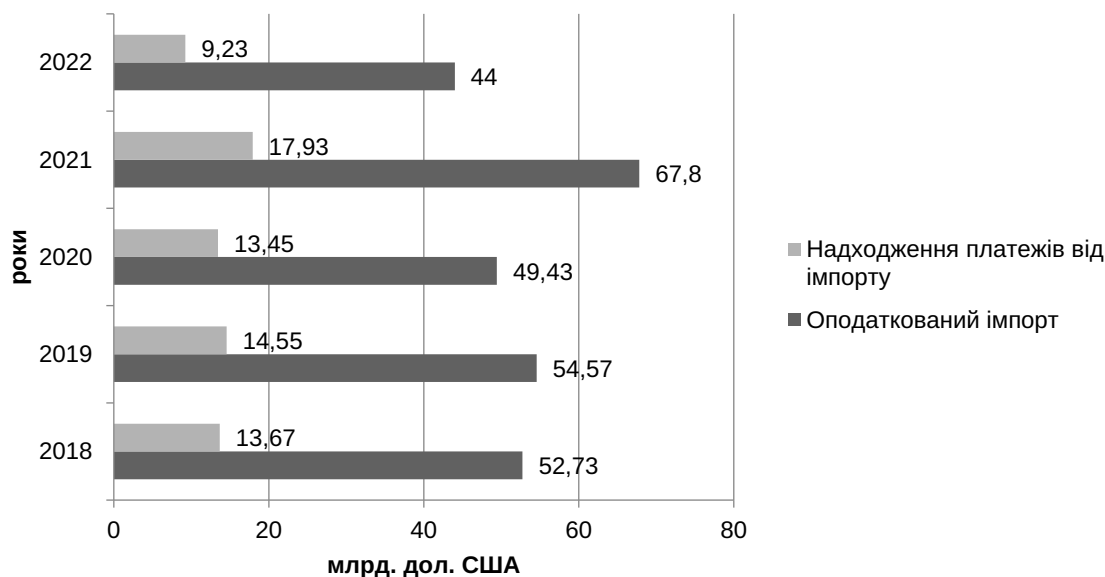

Рис. 2. Динаміка темпу надходжень платежів від імпорту та оподаткованого імпорту

Джерело: побудовано на основі [3; 9]

Податкове навантаження

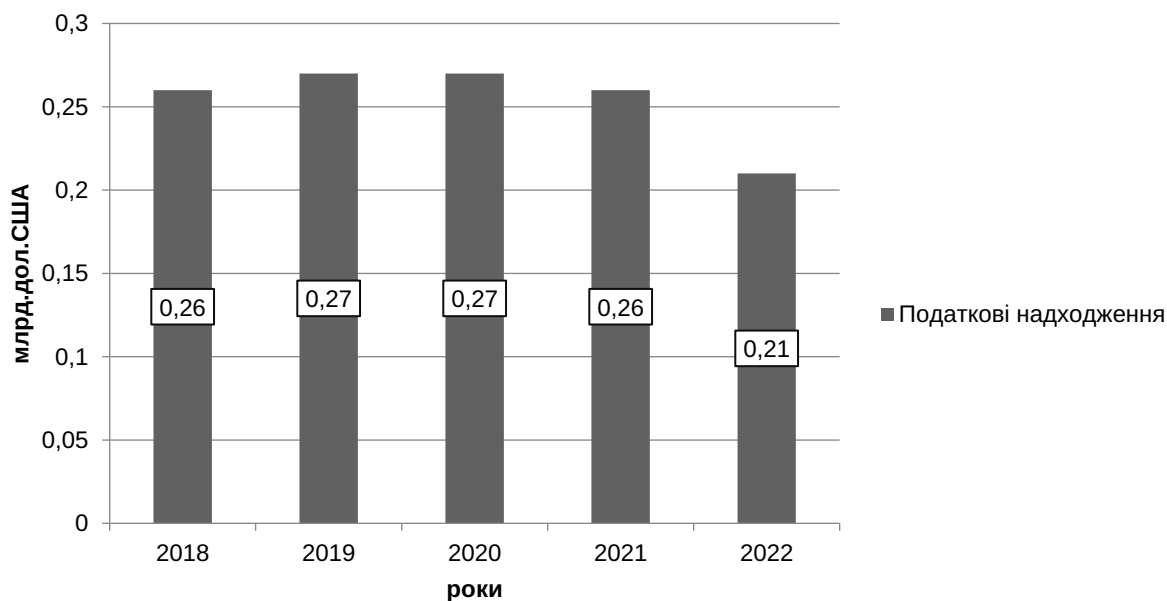

Рис. 3. Динаміка податкового навантаження в Україні

Джерело: побудовано на основі [3; 8]

стабільність у рівні податкових надходжень свідчить про досить прогнозований податковий режим та відсутність суттєвих змін в податковій системі.

Узагальнюючи, дані показують загальну стабільність податкових надходжень в Україні з 2018 по 2021 роки, але вказують на змен-

шення цього показника у 2022 році через повномасштабне вторгнення.

З метою визначення груп товарів, які найбільше сприяють надходженню великих сум митних платежів до Державного бюджету України, був проведений аналіз. Цей аналіз дозволив виявити вісім категорій товарів

згідно з УКТ ЗЕД, які становлять найбільшу частку у відділах митних платежів до бюджету. Результати представлені на рис. 4.

Ці товарні групи мають суттєвий вплив на обсяг митних платежів в Україні через їхню значущість у зовнішньоекономічній діяльності та імпорті. Такий аналіз допомагає уряду та економістам керувати ефективністю митної системи та спрямовувати увагу на ключові товарні позиції для оптимізації митних надходжень до бюджету.

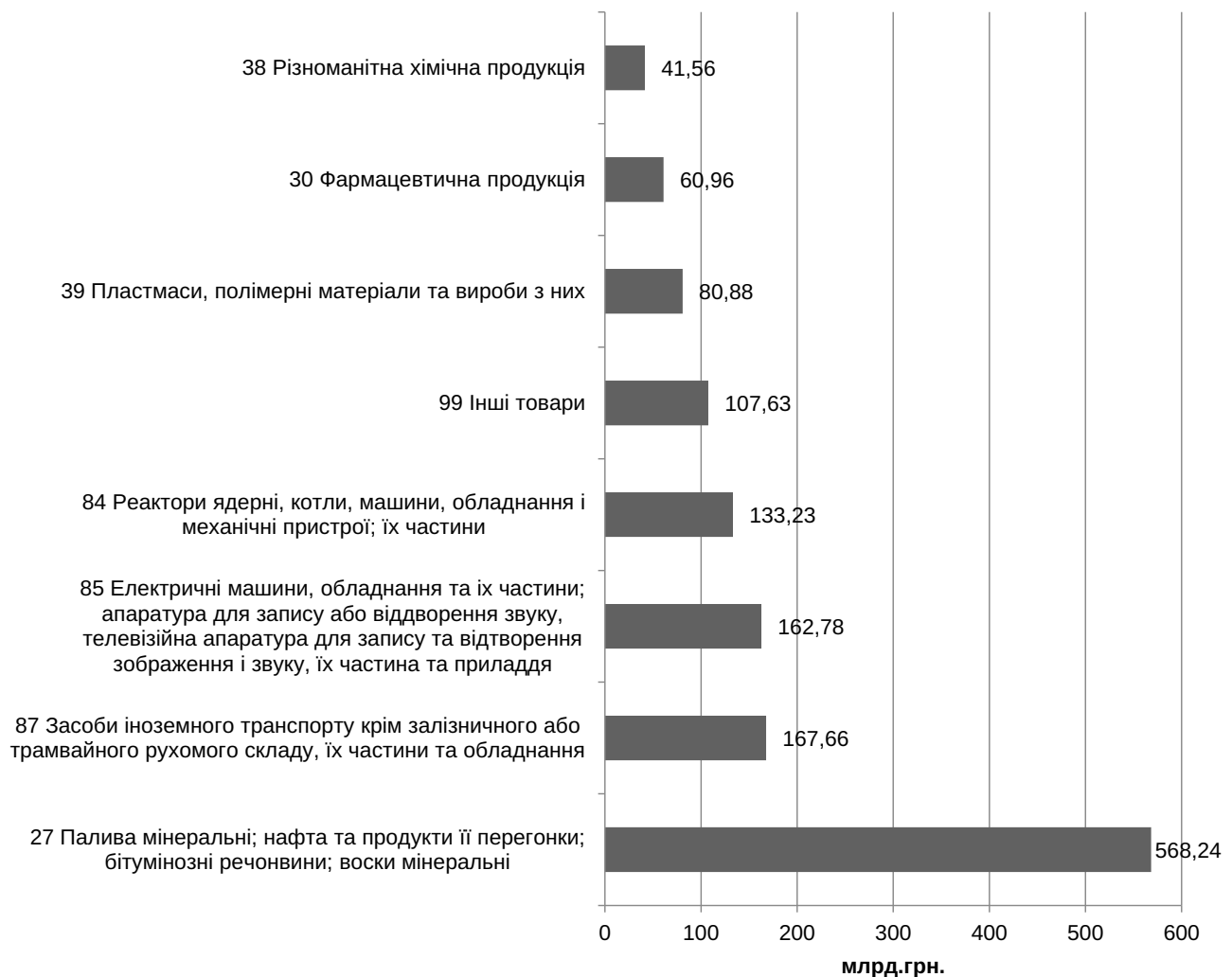
Слід зазначити, що також є важливим аналіз структури експорту за групами товарів згідно з УКТ ЗЕД як економічний інструмент для країни та має численні переваги. Такий аналіз структури експорту за групами товарів УКТ ЗЕД є важливим інструментом для розвитку торгівлі та зовнішньої економічної діяльності країни. Він надає уряду та бізнесу інформацію, необхідну для при-

йняття обґрунтованих рішень і планування майбутніх дій з метою підвищення конкурентоспроможності та стійкості на світовому ринку.

Результати дослідження представлені на рис. 5.

Надходження митних платежів від експорту цих п'яти товарних груп у 2022 році становлять значну частку у загальних митних надходженнях до Державного бюджету України. Це свідчить про важливість цих секторів економіки та їхній внесок у фінансову стабільність країни.

Отже, митні платежі важливий фінансовий інструмент для державного бюджету України. За останні кілька років була спостережена зміна динаміки надходжень митних платежів до бюджету. Важливою частиною цих платежів є надходження від експорту та імпорту товарів.

Рис. 4. Надходження митних платежів від імпорту найбільш бюджетоутворюючих товарних груп згідно з УКТ ЗЕД до Державного бюджету України

Джерело: побудовано на основі [3]

Рис. 5. Надходження митних платежів від експорту найбільш бюджетоутворюючих товарних груп згідно з УКТ ЗЕД до Державного бюджету України

Джерело: побудовано на основі [3]

Аналіз структури митних платежів в Україні за допомогою УКТ ЗЕД дозволяє визначити ключові галузі, які найбільше впливають на бюджет. Зокрема, зернові культури, жири та олії, чорні метали, насіння олійних рослин і руди відіграють важливу роль у формуванні митних надходжень.

Динаміка цих груп товарів може бути під впливом різних факторів, такими як зміни в цінах на світових ринках, зовнішньополітичні рішення, розвиток промисловості тощо. Отже, важливо проводити систематичний аналіз цих тенденцій та вживати заходи для оптимізації митної системи та збільшення митних надходжень до бюджету.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Митні платежі та структура зовнішньої торгівлі є ключовими елементами в економічному контексті України. Враховуючи вплив воєнного стану, політичної турбуленції та економічних труднощів, аналіз цих аспектів надає важливі відомості про складні ситуації, з якими стикається країна. Спостереження за спадаючою динамікою в цих сферах вказує

на виклики, що постають перед економікою України.

Покращення ситуації з удосконалення політики щодо надходжень митних платежів, податкових надходжень та зовнішньоторговельною структурою України вимагає комплексного підходу та впровадження ряду ключових заходів: здійснення реформ у митній сфері, спрямованих на спрощення та автоматизацію процедур, що допоможе зменшити час та витрати на митні операції, сприяючи збільшенню зовнішньоторговельних обсягів; впровадження прозорих та ефективних механізмів контролю за митними операціями та створення сприятливого середовища для бізнесу та іноземних інвесторів; проведення податкової реформи, спрямованої на спрощення оподаткування для бізнесу, сприяння розвитку підприємництва та створення стимулу для подальших інвестицій;

Ці заходи разом можуть сприяти вдосконаленню митних платежів, оптимізації податкових надходжень та зміцненню зовнішньоторговельної структури України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти : монографія. Дніпропетровськ : Видавництво «Акад. митної служби України», 2009. 552 с.
2. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності : підручник / О. П. Гребельник. Київ : Видавництво «Центр учбової літератури», 2008. – 432 с.
3. Державна митна служба України. ВІ – Показники зовнішньої торгівлі України. URL: <https://bi.customs.gov.ua/uk/trade/payments> (дата звернення: 03.11.2023).
4. Кампо Г., Крюка В., Оцінка динаміки митних платежів до бюджету держави. *Реалізація митної політики держави: сучасна практика та передумови розвитку*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ужгород, 26 листопада 2019 р.). Ужгород : 2019. С. 195 – 198.
5. Мартинюк В. П. Оцінка фіскального потенціалу митної системи України. *Світ фінансів*. 2010. № 1. С. 44–55.
6. Мартинюк І. В., Дубовик О. Ю. Адміністрування митних платежів в Україні за групами товарів згідно з укт зед. *Економіка та держава*. 2021. № 11. С. 84–89. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.11.84
7. Митна статистика України: навч. посібник у 10 т. / ред. рада: П. В. Пашко, О. Ю. Ушаков, В. М. Краєвський, та ін.; Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь : «УДФСУ», 2020. Т.135. 380 с.
8. Новини Державної митної служби України. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2022-rotsi-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-derzhbiudzhetu-3008-mlrd-grn-chomu-ne-bilshe-1062> (дата звернення: 03.11.2023).
9. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Статистичний збірник. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/Budget%20of%20Ukraine%202018%20\(for%20website\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/Budget%20of%20Ukraine%202018%20(for%20website).pdf) (дата звернення: 03.11.2023).
10. Шевчук С. В. Аналіз динаміки здійснення митної справи в Україні. *Економіка та держава*. 2018. № 8. С. 65–70.

REFERENCES:

1. Berezhnyuk I. G. (2009) *Mytne rehulyuvannya Ukrainy: natsional'ni ta mizhnarodni aspekty: monohrafiia* [Customs regulation of Ukraine: national and international aspects]. Dnipropetrovs'k: Vydavnytstvo «Akademiya mytnoi sluzhby Ukrainy», 552 p. (in Ukrainian)
2. Grebelnyk O. P. (2008) *Osnovy zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti: pidruchnyk* [Basics of foreign economic activity]. Kyiv: Vydavnytstvo «Tsentр uchbovoi literatury», 432 p. (in Ukrainian)
3. Derzhavna mytna sluzhba Ukrainy. ВІ – Pokaznyky zovnishnoi torhivli Ukrainy [State Customs Service of Ukraine. ВІ – Indicators of foreign trade of Ukraine]. Available at: <https://bi.customs.gov.ua/uk/trade/payments> (accessed November 3, 2023)
4. Kampo H., Kroka V. (2019) *Otsinka dynamiky mytnykh platezhiv do biudzhetu derzhavy* [Assessment of the dynamics of customs payments to the state budget]. *Realizatsiia mytnoi polityky derzhavy: suchasna praktyka ta peredumovy rozvytku*: IV Vseukrainska naukovo-praktychna konferenciya (m. Uzhhorod, November 26, 2019). Uzhhorod: pp. 195 – 198. (in Ukrainian)
5. Martyniuk V. P. (2010) *Otsinka fiskalnoho potentsialu mytnoi systemy Ukrainy* [Assessment of the fiscal potential of the customs system of Ukraine]. *Svit finansiv*, vol. 1, pp. 44–55.
6. Martyniuk I. V., Dubovik O. Yu. (2021) *Administruvannya mytnykh platezhiv v Ukraini za hrupamy tovariv zghidno z ukt zed* [Administration of customs payments in Ukraine by groups of goods in accordance with the ukt zed]. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 11, pp. 84–89. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.11.84
7. Pashko P. V., Ushakov O. Yu., Kraievskiy V. M. (2020) *Mytna statystyka Ukrainy: navch. Posibnyk* [Customs statistics of Ukraine: training manual]. Universytet derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy, Irpin: «UDFSU». T. 135. P. 380.
8. Novyny Derzhavnoi mytnoi sluzhby Ukrainy. Derzhavna mytna sluzhba Ukrainy [News of the State Customs Service of Ukraine. State Customs Service of Ukraine]. Available at: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2022-rotsi-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-derzhbiudzhetu-3008-mlrd-grn-chomu-ne-bilshe-1062> (accessed November 3, 2023).
9. Ofitsiyniy sait Ministerstva finansiv Ukrainy. Statystychniy zbirnyk [Official website of the Ministry of Finance of Ukraine. Statistical collection]. Available at: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2022-rotsi-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-derzhbiudzhetu-3008-mlrd-grn-chomu-ne-bilshe-1062> (accessed November 3, 2023)
10. Shevchuk S. V. (2018) *Analiz dynamiky zdiisnennia mytnoi spravy v Ukraini* [Analysis of the dynamics of customs affairs in Ukraine. Economy and the state]. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 8, pp. 65–70.